

PhDr. Ivana Trávníčková, CSc., JUDr. Petr Zeman, Ph.D.,
Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha

Pojem kriminální kariéry¹

Drogová kriminalita v užším smyslu, tedy trestná činnost spočívající v neoprávněném nakládání s omamnými a psychotropními látkami (OPL) či prekursory, bývá obecně pokládána za druh závažné trestné činnosti. Přispívá k tomu jistě i skutečnost, že je součástí širokého spektra problémů, souvisejících s užíváním nelegálních drog, přičemž tyto problémy (zdravotní rizika, negativní sociální dopady) je obtížné pojímat odděleně a bývají proto posuzovány ve vzájemné souvislosti, což jejich závažnost ještě zvyšuje. Zatímco formám, projevům a vývojovým tendencím v oblasti drogové kriminality se v ČR již v minulosti věnovala významná pozornost, včetně výzkumů zaměřených na tuto oblast, problematika pachatelů drogové delikvence byla dosud poněkud opomíjena a výzkumné zprávy se jí zabývaly zpravidla spíše okrajově. Přitom poznání osobnosti pachatele se pokládá za důležitý nástroj pro určení strategie prevence a kontroly příslušného druhu trestné činnosti.

Koncept kriminální kariéry se používá pro popis začátku, pokračování a konce kriminálních aktivit recidivujícího pachatele. Zdůrazňuje se potřeba zkoumat problémy související s tím, proč a kdy osoby začínají s páčáním trestné činnosti (zahájení - *onset*), proč a jak pokračují v páčání trestné činnosti (trvání - *persistence*), proč a jestli vůbec se páčání trestné činnosti stává častějším nebo závažnějším (eskalace - *escalation*) či specializovaným, jakož i proč a kdy osoby s páčáním trestné

¹ Někteří autoři mají vůči termínu „kriminální kariéra“ výhrady a doporučují používat spíše pojem „kriminální dráha“. Podle našeho názoru je nicméně tento termín zažitý a dobře odpovídá zkoumanému fenoménu.

činnosti skončí (ukončení - *desistance*).² V pojetí kriminální kariéry mají své místo i důležité události v životě jedince a jejich efekty, které se mohou objevit mezi počátkem a konečnými fázemi kriminální kariéry a případně porušit její progres (např. výkon trestu, manželství, stárnutí pachatele apod.). Oproti termínu kriminální recidiva, který se užívá spíše k obecnému označení opakování trestné činnosti, pojem kriminální kariéry navíc obsahuje aspekty vývoje individuální trestné činnosti, tedy předpokládá začátek, trvání a příp. konec páchání trestné činnosti.³ Výzkum kriminálních kariér se dotýká nejen trestné činnosti jednotlivců, ale i skupin, jako jsou rodiny, gangy, komunity.⁴ Souhrnně řečeno, přístup zkoumající kriminální kariéry se zaměřuje na změny kriminální aktivity jedince v čase, což následně umožňuje agregovat tyto údaje pro skupiny pachatelů.⁵

Koncem sedmdesátých let začal výzkum kriminálních kariér výrazněji vycházet vstříc trestně politickým potřebám. Cílem bylo nalézt skupiny obyvatel, na které je vhodné zaměřit omezené zdroje systému trestní justice. Tento přístup se stal nicméně také zdrojem kritiky některých odborníků, kteří upozorňovali na nebezpečí, že se určité demografické skupiny mohou v jeho důsledku stát předmětem selektivní persekuce.⁶

V roce 1983 zřídila americká Národní akademie věd na žádost Národního institutu spravedlnosti USA Panel pro výzkum kriminálních kariér, jehož úkolem bylo posoudit možnosti analýzy kriminálních kariér, zhodnotit užitečnost predikčních

² BLUMSTEIN, A., COHEN, J., HSIEH, P.: *The Duration of Adult Criminal Careers*. Pittsburg: Carnegie Mellon University, 1982, str. 5.

³ BLATNÍKOVÁ, Š.: Paradigma kriminální kariéry. *Trestněprávní revue*, 3/2009, str. 75.

⁴ FARRINGTON, D. P.: *Criminal Career Research: Lessons for Crime Prevention*. *Studies on Crime and Crime Prevention* 1, 1992, str. 7 – 29.

⁵ PIQUERO, A. R., FARRINGTON, D. P., BLUMSTEIN, A.: *Key Issues in Criminal Career Research*. New York: Cambridge University Press, 2007, str. 9.

⁶ FARRINGTON, D. P.: *Criminal Career Research in the United Kingdom*. *British Journal of Criminology*, Vol. 32, No. 4, 1992, str. 521 - 536.

nástrojů při snižování kriminality prostřednictvím „zneschopnění“ (*incapacitation*) pachatele, a prozkoumat podíl výzkumu kriminálních kariér na rozvoji obecného poznání kriminality a jejích pachatelů.⁷ Výsledná závěrečná zpráva definuje čtyři základní aspekty, na něž by se výzkum kriminálních kariér měl soustředit - zapojení do trestné činnosti, frekvence trestné činnosti, trvání kriminální kariéry, a závažnost trestné činnosti.⁸ Zapojení do trestné činnosti (*participace*) představuje údaj, kolik jedinců se podílí na určitém typu trestné činnosti v určitém období. Frekvence trestné činnosti vyjadřuje míru či četnost kriminálního chování mezi aktivními pachateli. Délka trvání kriminální kariéry souvisí s problémem stanovení jejího skutečného konce a bývá stanovena jako doba mezi prvním a posledním odsouzením (mezi spácháním prvního a posledního trestného činu), resp. jako interval mezi zahájením a ukončením kriminální aktivity. Závažnost trestné činnosti se sleduje v souvislosti s otázkou eskalace kriminálního chování, která představuje posun v kariéře pachatele k závažnějším druhům a formám kriminality.⁹

Kriminální kariéra představuje zásadní předmět zájmu vývojové kriminologie, která se zabývá třemi hlavními okruhy problémů. První z nich se týká vývoje trestné činnosti a asociálního chování v průběhu jednotlivých etap života. Druhý zahrnuje rizikové faktory, jež přispívají k zahájení kriminální kariéry, jakož i faktory ochranné, které zahájení kriminální kariéry brání. Třetí okruh představují životní

⁷ PIQUERO, A. R., FARRINGTON, D. P., BLUMSTEIN, A.: Key Issues in Criminal Career Research. New York: Cambridge University Press, 2007, str. 8.

⁸ BLUMSTEIN, A., COHEN, J., ROTH, J. A., VISHNER, C. A. (Eds.): Criminal Careers and „Career Criminals“. National Research Council. Washington: National Academy Press, 1986.

⁹ Podrobněji k uvedeným aspektům viz BLATNÍKOVÁ, Š.: Paradigma kriminální kariéry. Trestněprávní revue, 3/2009, str. 77 – 81.

události, nazývané někdy „body obratu“, které dokáží jedince z již zahájené kriminální kariéry odklonit.¹⁰

Prvek kariéry¹¹ tvoří významný teoretický rámec sociologického pojetí deviance. Je využíván k popisu vztahu mezi jedincem a prostředím v souvislosti se zahájením deviantního chování. Různé studie srovnávaly běžné a deviantní kariéry a pozornost přitom věnovaly jak sociálním strukturám, jež formují kariéry, tak subjektivním zkušenostem jedince. Deviantní kariéry mají subjektivní i strukturální rozměr, tj. lidé se nechovají deviantním způsobem výlučně kvůli svým individuálním rysům, ale též v důsledku nároků okolního sociálního prostředí.¹²

Drogy a kriminalita

Existence vztahu mezi užíváním drog a páčáním trestné činnosti je v odborné literatuře poměrně bohatě popsána.¹³ Charakter tohoto vztahu však již zdaleka tak zřejmý není. Přinejmenším nelze na základě dostupných poznatků jednoznačně konstatovat, že by užívání drog přímo vedlo k páčání trestné činnosti.¹⁴ Kauzalita mezi uvedenými jevy nebyla prokázána. Jejich korelace spíše vyplývá ze skutečnosti, že oba souvisejí s podobnými faktory, mezi které patří např. sociálně ekonomická deprivace.¹⁵ Rizikové faktory mohou být buď

¹⁰ Viz např. FARRINGTON, D. P. (ed.): Integrated developmental and life-course theories on offending. London: Transaction Publishers, 2008.

¹¹ Pojem „kariéra“ zde není synonymem pro „životní“, profesi či povolání, ale vyjadřuje obecně průběh života jedince; blíže viz např. BLATNÍKOVÁ, Š.: Paradigma kriminální kariéry. Trestněprávní revue, 3/2009, str. 75 a násl.

¹² Srov. KINNUNEN, A.: The Criminal Career and Socio-Economic Status of Drug Offenders. Helsinky: National Research Institute of Legal Policy, 2002, str. 5.

¹³ Souhrnně viz např. CARPENTIER, C.: Drugs and crime – a complex relationship. Drugs in Focus 16, EMCDDA, Lisabon 2007; <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index36331EN.html>.

¹⁴ Srov. např. SEDDON, T.: Explaining the drug-crime link: theoretical, policy and research issues. Journal of Social Policy, Vol. 29, No. 1, 2000, str. 95-107; Buchanan, J., Young, I.: The War on Drugs - a war on drug users? Drugs: Education, Prevention and Policy, Vol. 7, No. 4, 2000, str. 409-422.

¹⁵ Viz např. STEVENS, A., TRACE, M., BEWLEY-TAYLOR, D.: Reducing drug-related crime: an overview of the global evidence. Report 5, The Beckley Foundation Drug Policy Programme, Witley 2005; McSweeney,

indikátory (symptomy) protispolečenského chování či jeho možnými příčinami. To jest, určité druhy chování mohou buď odrážet protispolečenskou tendenci nebo být její příčinou, anebo obojí. Drogy v tomto smyslu mohou symbolizovat životní styl (a tedy být indikativní), nebo může užívání drog vyvolat protispolečenské chování pod jejich vlivem (a tedy být kauzativní).¹⁶ Kriminální aktivita a užívání drog se tedy mohou navzájem posilovat v tom smyslu, že osoby z deviantního kriminálního prostředí jsou více ohroženy vznikem problémů s drogami a osoby s problémy s drogami jsou naopak vystaveny vyššímu riziku zapojení do trestné činnosti.¹⁷

Výzkumy v oblasti trestné činnosti související s drogami samotnou drogovou kriminalitu v užším smyslu často přehlížejí. Důvodem je skutečnost, že vazba mezi drogami a kriminalitou má v tomto případě odlišnou povahu – souvislost mezi užíváním drog a trestnou činností zde vyplývá spíše ze zákona než ze vzájemného vlivu těchto jevů.¹⁸

Finská studie z roku 1996 našla určitý vztah mezi drogovými a jinými trestnými činy.¹⁹ Tři ze čtyř osob, podezřelých ze spáchání drogového trestného činu v průběhu roku 1994, byly zároveň podezřelé ze spáchání alespoň jednoho jiného trestného činu v období 1992 – 1994. Pachatelé drogové kriminality se nejčastěji dopouštěli krádeží (48 % ze vzorku pachatelů drogových trestných činů), podílnictví (33 %) a neoprávněného užití motorového vozidla (téměř třetina). Pozdější rozsáhlá studie, zkoumající všechny osoby odsouzené

T., HOUGH, M.: Drugs and alcohol. In: Tilley, N. (ed.): Handbook of Crime Prevention and Community Safety. Cullompton: Willan Publishing, 2005, str. 563 – 594.

¹⁶ SOOTHILL, K., FITZPATRICK, C., FRANCIS, B.: Understanding Criminal Careers. Cullompton: Willan Publishing, 2009, str. 143.

¹⁷ CARPENTIER, C.: Drugs and crime – a complex relationship. Drugs in Focus 16, EMCDDA, Lisabon 2007; <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index36331EN.html>.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ KINNUNEN, A.: Isännät, rengit ja pokat. Huumemarkkinat ja oheisrikollisuus Helsingssä. Helsinki: National research Institute of Legal Policy, 1996.

ve Finsku pro drogový trestný čin v letech 1977 - 1996, zjistila při srovnání se vzorkem pachatelů, v jejichž kriminální kariéře se odsouzení za drogovou trestnou činnost nevyskytovalo, že kriminální aktivita pachatelů drogové kriminality zůstala na vysoké úrovni po delší dobu. Nabízí se závěr, že užívání drog přispívá k pokračování (prodlužování) kriminální aktivity. Na druhou stranu může být vysoká míra kriminální aktivity u pachatelů drogové kriminality vysvětlena nedostatky v jejich sociálních vazbách. Užívání drog je součástí subkultury, jejíž příslušníci páchají značný počet trestných činů, a tato skupina je pod intenzivní sociální kontrolou.²⁰

Byqvistová a Olsson²¹ na základě svého výzkumu rozdělili mužské uživatele drog z hlediska jejich vztahu k trestné činnosti do čtyř skupin. První tvoří závislí pachatelé (*addicted criminals*), které charakterizuje brzké zahájení kriminální kariéry, dětství v obtížných podmínkách a chronické užívání nelegálních drog i alkoholu. Kriminální toxikomané (*criminal addicts*) jsou sice spojeni s kriminální subkulturou podobně jako příslušníci první skupiny, jejich kriminální i drogová kariéra ovšem začíná později. U toxikomanů příležitostně páchajících trestnou činností (*low-crime addicts*) jsou vazby na kriminální subkulturou mnohem slabší a je pro ně charakteristická „obvyklá“ drogová kariéra, spočívající v postupném užívání konopných drog, amfetaminů a opiátů. A konečně čtvrtou skupinu tvoří emocionálně nestabilní toxikomané (*emotionally unstable addicts*), kteří se trestné činnosti dopouštějí zřídka či vůbec.

²⁰ KINNUNEN, A.: The Criminal Careers and the Socio-Economic Status of Drug Offenders. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy, 2002, str. 50.

²¹ BYQVIST, S., OLSSON, B.: Male Drug Abuse, Criminality and Subcultural Affiliation in a Career Perspective. Journal of Psychoactive Drugs, Vol. 30(1), 1998, str. 53 – 68.

Výzkum dosud odhalil různé rizikové faktory pro zapojení do kriminální aktivity a pro užívání drog (některé společné, jiné nikoli). Objevil se názor, že rozsah, v němž jednotlivci přijmou deviantní životní styl, může ovlivňovat další faktory (faktory týkající se užívané látky, individuální, sociální či kulturní faktory a faktory prostředí), které určují, zda během života jednotlivce páchaní trestné činnosti a užívání drog pokračuje, dále se rozvíjí nebo ustává.²²

Ve výzkumech kriminálních kariér jsou mapovány příčiny, predisponující faktory a spouštěče kriminální aktivity, stejně jako proměnné, které udržují nebo ukončují progres kriminálního jednání. Díky konceptu kriminální životní cesty se do centra pozornosti dostávají jednotlivé dimenze kriminální kariéry. Model delikventní životní dráhy zpravidla vysvětluje longitudoální zákonitosti kriminálních aktivit.²³

Předmět a metodologie výzkumu

Institut pro kriminologii a sociální prevenci dokončil v roce 2010 výzkum²⁴, jehož předmětem byla kriminální kariéra českých pachatelů, kteří byli v letech 2002 či 2003 odsouzeni za některý ze dvou drogových trestných činů, upravených v § 187 a § 187a trestního zákona č. 140/1961 Sb. Oba tyto soubory byly zkoumány zvlášť a bylo provedeno i jejich následné srovnání. Celkem byly získány anonymizované údaje z Rejstříku trestů k 1213 pachatelům drogové kriminality. Z toho 889 bylo pachatelů, odsouzených v letech 2002 či 2003 za trestný čin dle § 187 tr. zák. (což představovalo více než třetinu celého souboru těchto pachatelů, přičemž výzkumný vzorek byl získán náhodným

²² CARPENTIER, C.: Drugs and crime – a complex relationship. Drugs in Focus 16, EMCDDA, Lisabon 2007; <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index36331EN.html>

²³ BLATNÍKOVÁ, Š.: Paradigma kriminální kariéry. Trestněprávní revue, 3/2009, str. 81.

²⁴ TRÁVNÍČKOVÁ, I., ZEMAN, P.: Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality. IKSP, Praha 2010.

výběrem) a 324 bylo pachatelů, odsouzených v letech 2002 či 2003 za trestný čin dle §187a tr. zák. (jednalo se o kompletní soubor všech těchto pachatelů).²⁵

Hlavní přínos výzkumu měl spočívat ve shromáždění a podrobné analýze údajů o kriminální kariéře rozsáhlého vzorku pachatelů drogové kriminality, získaných z Rejstříku trestů. Podobné poznatky v ČR chybí, neboť metody dosud využívané k získávání informací o kriminální kariéře pachatelů se vzhledem ke své povaze týkají jen malého vzorku pachatelů (analýza trestních spisů), nebo poskytují jen základní a obecné informace (analýza údajů z policejních a justičních statistik).

Výzkum se zaměřil na osoby, o jejichž vině za příslušný drogový trestný čin bylo pravomocně rozhodnuto soudem, a které se tedy nacházejí v oficiálních statistikách vedených o pachatelích trestné činnosti. Zabýval se zvláště pachateli trestného činu dle § 187 tr. zák., který byl jednoznačně nejfrekventovanějším drogovým trestným činem (v letech 2002 - 2007 za něj bylo podle justičních statistik pravomocně odsouzeno 6768 osob) a zahrnoval především výrobu a distribuci omamných a psychotropních látek, včetně mezinárodního obchodu s drogami, a pachateli trestného činu dle § 187a tr. zák. (v letech 2002 - 2007 za něj bylo pravomocně odsouzeno 675 osob), který zahrnoval přechovávání OPL v množství větším než malém bez prokázaného úmyslu drogu poskytnout třetí osobě. Trestný čin dle § 188 tr. zák. (výroba a nakládání s předmětem určeným k výrobě drog) byl jako hlavní

²⁵ Tyto údaje o počtu odsouzených vycházejí z evidence Rejstříku trestů, v níž jsou započítány všechny případy, kdy byla osoba za daný trestný čin odsouzena, a to i když byl daný trestný čin veden jako trestný čin vedlejší, spáchaný v souběhu s trestným činem hlavním. Také proto se tyto údaje liší od údajů ve Statistické ročence kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR, v níž jsou u odsouzených osob evidovány pouze jejich hlavní trestné činy, resp. v níž jsou do počtu osob odsouzených za jednotlivé trestné činy započítány pouze osoby, u nichž byl příslušný trestný čin v rámci daného odsouzení trestným činem hlavním. Statistika Ministerstva spravedlnosti ČR také pracuje s datem právní moci odsuzujícího rozhodnutí, kdežto evidence rejstříku trestů s datem vydání takového rozhodnutí.

trestný čin mnohem méně častý a spíše býval páchan v souběhu s trestným činem dle § 187 tr. zák. Trestný čin šíření toxikomanie dle § 188a tr. zák. byl statisticky nejméně čtým drogovým trestným činem a byl vůči ostatním dosti specifický (zahrnoval různé formy propagace užívání nejen OPL, ale všech návykových látek s výjimkou alkoholu). Proto se výzkum zaměřil na pachatele trestných činů dle § 187 a § 187a tr. zák.

Předmětem výzkumu byli pachatelé, odsouzení za uvedené trestné činy v letech 2002 či 2003. Toto časové rozpětí bylo stanoveno v návaznosti na vývoj trestněprávní úpravy drogových trestných činů tak, aby bylo možno pokrýt přibližně stejné a dostatečně dlouhé období předcházející (od r. 1999, kdy nabyla účinnosti novela trestního zákona č. 112/1998 Sb., zavádějící trestný čin dle § 187a) i následné (k době získání informací z Rejstříku trestů).

Podíl cizích státních příslušníků mezi osobami, odsouzenými za drogovou kriminalitu v ČR, se v posledních několika letech pohybuje přibližně na úrovni 5 %. Přitom údaje, které lze k těmto pachatelům z oficiálních statistik a registrů zjistit (dosavadní kriminální kariéra, socio-ekonomické charakteristiky), bývají velmi kusé a neúplné, neboť se týkají dřívějšího života pachatele v cizině a tudíž se neobjevují v evidencích českých, ale zahraničních, k nimž orgány činné v trestním řízení zpravidla nemají přístup či je tento přístup složitý, a sami pachatelé nebývají ochotní poskytovat v tomto směru úplné a pravdivé informace. Proto se výzkum zaměřil na pachatele z řad českých občanů.

Ke každému z pachatelů byly získány anonymizované údaje, jež se zaznamenávají do Rejstříku trestů, ve stavu ke dni 12. září 2008. Získané údaje byly zpracovány pomocí statistického programu SPSS. Pokud se dále v textu upozorňuje

na statisticky významné rozdíly, míní se tím rozdíly na hladině významnosti 95 % ($p < 0,05$).

Výsledky výzkumu

Z výsledků analýzy záznamů v Rejstříku trestů u vzorku celkem 889 pachatelů, kteří byli v letech 2002 či 2003 odsouzeni za trestný čin dle § 187 tr. zák., lze učinit následující shrnutí:

- Zhruba 28 % pachatelů bylo poprvé odsouzeno mezi 15. a 17. rokem věku, 63 % do 20. roku věku.
- Mezi muži byl významně vyšší podíl těch, kteří byli poprvé odsouzeni mezi 15. až 17. rokem věku, mezi ženami těch, které byly poprvé odsouzeny mezi 21. a 40. rokem věku.
- Celkem 68 % pachatelů nebylo v kariéře ani jednou odsouzeno jako mladiství; významně více takových pachatelů bylo mezi ženami.
- U třetiny pachatelů představovalo tzv. základní odsouzení, tj. odsouzení v roce 2002 či 2003 za trestný čin dle § 187 tr. zák., jediné (dosud) odsouzení v jejich kriminální kariéře; naopak 44 % pachatelů lze označit za vícenásobné recidivisty (4 a více odsouzení);
- Mezi osobami, odsouzenými v kriminální kariéře pouze jednou, bylo signifikantně více žen.
- Za majetkovou trestnou činnost bylo v průběhu kriminální kariéry alespoň jednou odsouzeno 56 % pachatelů (signifikantně více mužů), za násilnou trestnou činnost 22 % pachatelů (signifikantně více mužů), a za mravnostní kriminalitu 3 % pachatelů.
- Celkem 9 pachatelů bylo odsouzeno jako zvlášť nebezpeční recidivisté.

- Mezi tresty uloženými jednotlivým pachatelům v průběhu celé dosavadní kriminální kariéry měl největší podíl podmíněný trest odnětí svobody, který byl alespoň jednou uložen 84 % pachatelů, následoval nepodmíněný trest odnětí svobody (47 %) a trest obecně prospěšných prací (33 %).
- Zkušenost s pobytem ve výkonu trestu odnětí svobody mělo 47 % pachatelů, z toho u 43 % se jednalo o zkušenost jedinou a u 83 % o nejvýše tři takové zkušenosti.
- Ochranné léčení bylo alespoň jednou uloženo přibližně 10 % pachatelů.
- Zhruba 3/4 pachatelů byly za drogovou trestnou činnost odsouzeny jen jednou, naopak více než třikrát za ni byla odsouzena jen 3 % pachatelů; nelze tedy hovořit o rozšířeném typu mnohonásobného speciálního recidivisty, přinejmenším ve smyslu tzv. recidivy soudní, spočívající v opakovaném odsouzení.
- Necelá třetina pachatelů byla ve své kriminální kariéře odsouzena pouze za drogovou trestnou činnost, z toho 91 % pouze jednou.
- Mezi osobami, odsouzenými výlučně za drogovou trestnou činnost, byl významně vyšší podíl žen.
- U pachatelů, v jejichž kriminální kariéře se vyskytovala pouze drogová kriminalita, byl signifikantně vyšší podíl těch, kteří byli poprvé odsouzeni ve věku 21 až 30 let; naproti tomu pachatelé, kteří se dopouštěli i jiných druhů trestné činnosti, byli ve významně vyšší míře poprvé odsouzeni již mezi 15. a 17. rokem věku.
- Pro 20 % pachatelů bylo odsouzení za drogový trestný čin prvním odsouzením v následně pokračující kriminální kariéře.
- Zhruba polovina pachatelů byla za drogovou trestnou činnost poprvé odsouzena mezi 21. a 30. rokem věku; dosti

vysoký je i podíl pachatelů, kteří byli za drogovou trestnou činnost poprvé odsouzeni v raném věku - 34 % do 20 let (nicméně se jedná o výrazně nižší podíl než v případě věku prvního odsouzení vůbec, kdy do 20. roku věku bylo poprvé odsouzeno plných 63 % pachatelů).

Z výsledků analýzy záznamů v Rejstříku trestů u kompletního souboru pachatelů, kteří byli v letech 2002 a 2003 odsouzeni za trestný čin dle § 187a tr. zák., lze učinit následující shrnutí:

- Téměř polovina pachatelů ze vzorku zahájila svou trestnou činnost do 20 let věku a 94 % všech pachatelů zahájilo svou kriminální kariéru do svých 30 let. Plná pětina pachatelů byla poprvé odsouzena ve věku mladistvých.
- Skoro tři čtvrtiny pachatelů byly za drogovou trestnou činnost odsouzeny pouze jednou. Podíl pachatelů, v jejichž dosavadní kriminální kariéře se vyskytoval vyšší počet odsouzení za drogovou kriminalitu (5 - 10 x) nedosahoval celkem ani 5 %.
- Pachatelé, kteří byli odsouzeni také za jinou než jen drogovou kriminalitu, měli statisticky významně delší kriminální kariéru - výrazně převažovali ve skupině pachatelů, jejichž doba mezi prvním a dosud posledním odsouzením byla delší než 5 let.
- V kriminální kariéře 103 (32 %) pachatelů se odsouzení za jinou než drogovou trestnou činnost nevyskytovalo. U téměř poloviny pachatelů (47 %), kteří byli odsouzeni i za jinou než drogovou trestnou činnost, byl nejčastějším nedrogovým trestným činem trestný čin krádeže. Trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 tr. zák. byl nejčastějším nedrogovým trestným činem u 7 % pachatelů, a trestný čin ublížení na zdraví dle § 221 tr. zák. u 4 % pachatelů.

- Statisticky významný rozdíl byl oproti ostatním pachatelům ze vzorku zjištěn u pachatelů, kteří byli v rámci základního odsouzení odsouzeni jako mladiství. Tito pachatelé se v průběhu své dosavadní kriminální kariéry významně častěji dopouštěli také jiné než drogové trestné činnosti.
- Nejčastějším trestem v kriminální kariéře více než polovina pachatelů byl podmíněný trest odnětí svobody. Čtvrtina pachatelů byla nejčastěji odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Dalším trestem, který byl pro významnější podíl pachatelů (12 %) nejčastěji ukládaným trestem, je trest obecně prospěšných prací.
- Přibližně 30 % pachatelů ze vzorku bylo ke dni získání informací odsouzeno ve své kriminální kariéře pouze jednou. Více než polovina pachatelů (55 %) byla odsouzena nejvýše třikrát. Recidivisté s počtem od 4 do 10 odsouzení tvořili 34 % pachatelů.
- Téměř polovina zkoumaných pachatelů byla poprvé odsouzena do 20 let věku a 94 % pachatelů do 30 let věku. Plná pětina pachatelů byla poprvé odsouzena ve věku mladistvých (15 - 17 let). Více než polovina pachatelů byla naposledy odsouzena mezi 21 - 30 lety a další čtvrtina odsouzených ukončila (dosud) svou kriminální kariéru mezi 31 a 40 lety.
- Pouze u 5 % pachatelů uplynula od posledního odsouzení či propuštění z výkonu trestu odnětí svobody doba delší než 5 let. Naopak poměrně značná část pachatelů (cca 20 %) v trestné činnosti pokračovala až do konce sledovaného období (tj. doba od posledního odsouzení či propuštění z výkonu trestu odnětí svobody činila maximálně 2 roky).

V rámci zpracování výsledků analýzy údajů z Rejstříku trestů bylo provedeno též srovnání obou výzkumných souborů

(označených podle toho, za který ze sledovaných drogových trestných činů byli pachatelé odsouzeni v rámci základního odsouzení, jako „soubor § 187“ a „soubor § 187a“) z hlediska některých aspektů kriminální kariéry. Při srovnání obou výzkumných souborů nebyly mezi nimi zjištěny rozdíly, které by opravňovaly k tvrzení, že tyto dvě skupiny pachatelů se z hlediska průběhu a struktury kriminální kariéry zásadně liší. Některé statisticky významné rozdíly nicméně zjištěny byly.

- V souboru § 187a byli signifikantně více zastoupeni pachatelé, kteří nebyli v průběhu své dosavadní kriminální kariéry ani jednou odsouzeni jako mladiství (79 %, oproti 68% zastoupení ve druhém souboru).
- Mezi pachateli ze souboru § 187 bylo významně více těch, kteří byli poprvé odsouzeni za drogovou trestnou činnost v nízkém věku, tj. ve věkové kategorii 15 - 17 let (11 %, oproti 4% zastoupení v souboru § 187a), či 18 - 20 let (23 %, oproti 16% podílu v souboru § 187a).
- Pokud jde o věk v době prvního odsouzení vůbec, významně více pachatelů, odsouzených poprvé v nízkém věku, se opět vyskytovalo v souboru § 187. Věková kategorie 15 - 17 let zde byla zastoupena 28 % (oproti 20 % v souboru § 187a) a věková kategorie 18 - 20 let se podílela 35 % (oproti 28 % v souboru § 187a). V souboru § 187a bylo nicméně signifikantně více pachatelů, kteří byli poprvé odsouzeni ve věku 21 - 30 let (45 %, oproti 33 % v souboru § 187).
- V souboru § 187 bylo signifikantně více pachatelů, u kterých od posledního odsouzení či propuštění z výkonu trestu odnětí svobody do dne získání informací z Rejstříku trestů uplynula již dlouhá doba, a sice přes 5 do 6 let, resp. přes 6 do 7 let.
- Zajímavý je poznatek, že v souboru § 187a bylo signifikantně více pachatelů, kteří měli vícenásobnou

zkušenost s pobytem ve výkonu trestu odnětí svobody. V tomto souboru bylo 9 % pachatelů ve výkonu trestu odnětí svobody 6x - 10x, zatímco v souboru § 187 měla stejně četnou zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody jen 2 % pachatelů.

Závěr

Realizovaný výzkum, jehož některé výsledky tento článek shrnuje, měl samozřejmě svá nikoliv nepodstatná omezení. Analýza údajů z Rejstříku trestů, jež byla jeho hlavní částí, vycházela pouze z informací o pravomocných odsouzeních. Neobsahuje tedy údaje o všech trestných činech, spáchaných jednotlivými pachateli, neboť je třeba brát v úvahu problém latentní kriminality či trestných činů, u nichž se nepodaří zjistit pachatele. Tím spíše nelze z Rejstříku trestů získat informace např. o činech jinak trestných, kterých se pachatelé dopustili před dosažením věkové hranice trestní odpovědnosti.

Kriminální kariéru pachatelů z výzkumného vzorku nelze jednoznačně pokládat za ukončenou, neboť až na naprosté výjimky se v době získání informací z Rejstříku trestů jednalo o žijící osoby. Nicméně této komplikaci nebylo možno se vyhnout, pokud měli být do vzorku zařazeni také pachatelé trestného činu dle § 187a tr. zák., jenž byl do trestního zákona zařazen s účinností od 1. ledna 1999.

Rejstřík trestů neobsahuje podrobnější kvalitativní údaje o pachatelích. V důsledku toho je z něj možno získat spíše určitý popis historie reakce systému trestní justice na trestné činy, spáchané jednotlivými pachateli, než kompletní obrázek jejich kriminální kariéry, jenž by zahrnoval možná vysvětlení jejich delikventního chování. Z toho důvodu byla součástí výzkumu také analýza vybraného vzorku trestních

spisů, jež měla poskytnout ke zkoumaným pachatelům doplňkové informace. Ovšem ani trestní spisy pravidelně neobsahují podrobnější a věrohodné údaje o životě a poměrech obviněného. Z hlediska studia kriminální kariéry pachatele jsou využitelným zdrojem kvalitativních informací o životě pachatele zpravidla tehdy, obsahují-li znalecký posudek, který zaznamenává i rodinnou a osobní anamnézu a zabývá se duševním stavem pachatele.

Přes uvedená omezení se podařilo shromáždit značné množství informací o kriminální kariéře pachatelů drogové kriminality, jež umožňuje některá zobecnění. Výsledky naznačují, že z hlediska průběhu a struktury kriminální kariéry nejsou mezi pachateli trestného činu dle § 187 tr. zák. a pachateli trestného činu dle § 187a tr. zák. zásadní rozdíly. Rozhodně nelze např. dovozovat, že by pachatelé ze souboru § 187 byli (opět z hlediska průběhu a struktury kriminální kariéry) nebezpečnější než pachatelé ze souboru § 187a, přestože jsou ustanovení § 187 a § 187a tr. zák. zaměřena na postih odlišných, typově rozdílně nebezpečných jednání, což ostatně vyjadřovaly i příslušné trestní sazby.

Poznatky z prezentovaného výzkumu poskytují spíše oporu teorii, že páčání jednotlivých drogových trestných činů, byť upravených odlišnými ustanoveními trestního zákona, je prostě součástí širšího společného jevu, kterým je neoprávněné nakládání s omamnými a psychotropními látkami. Přispívá k tomu i konstrukce příslušných skutkových podstat, kdy pod ustanovení § 187 tr. zák. spadala široká škála jednání od sdílení cigarety marihuany dvěma kamarády, přes výrobu pervitinu pro osobní potřebu „vařiče“, až po mezinárodní organizovaný obchod s drogami. Ustanovení § 187a tr. zák. fakticky nedopadalo na přechovávání drogy „pro vlastní potřebu“ v pravém slova smyslu, ale na přechovávání drogy bez

prokázání skutečnosti, že byla přechovávána pro jiného. Nelze se tedy divit, že v kriminální kariéře pachatelů drogové kriminality se lze často setkat s oběma trestnými činy.

Tento závěr podle našeho názoru zároveň do značné míry rozptyluje obavy, zmiňované v souvislosti s přijetím novely trestního zákona č. 112/1998 Sb., že bude touto novelou doplněné ustanovení § 187a tr. zák. běžně využíváno ke kriminalizaci uživatelů, kteří by jinak do kontaktu se systémem trestní justice nepřišli.

Trávníčková, I, - Zeman, P.

Pachatelé drogové kriminality z perspektivy jejich kriminální kariéry

SOUHRN

Článek shrnuje hlavní výsledky výzkumu, zaměřeného na kriminální kariéru pachatelů - občanů ČR, odsouzených v letech 2002 či 2003 za trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 a § 187a trestního zákona č. 140/1964 Sb. V rámci výzkumu byly analyzovány údaje z Rejstříku trestů k celkem 1213 odsouzeným. Obě skupiny pachatelů byly zkoumány zvlášť a v rámci statistické analýzy bylo provedeno i srovnání obou souborů, jehož výsledky naznačují, že z hlediska průběhu a struktury kriminální kariéry nejsou mezi pachateli trestného činu dle § 187 tr. zák. a pachateli trestného činu dle § 187a tr. zák. zásadní rozdíly. Článek obsahuje též stručné pojednání o konceptu kriminální kariéry a vztahu mezi užíváním drog a kriminálním chováním.

Trávníčková, I. - Zeman, P.

Offenders committing drug crimes from the perspective of their criminal career

SUMMARY

The article summarises the main results of a survey focusing on the criminal career of offenders - citizens of the Czech Republic, convicted for the crimes of non-permitted production and possession of narcotics and psychotropic substances and poisons according to article 187 and 187a of the penal act number 140/1964 Sb. in the years 2002 and 2003. Within the survey, the data from the criminal records for a total of 1213 convicts were analysed. Each groups of offenders was analysed separated and during statistical analysis, a comparison of the two groups was also carried out, the results of which suggest that in terms of the course and structure of criminal career, there are no principle differences between offenders committing criminal acts according to article number 187 and criminal acts according to article number 187a of the penal act. The article also contains a brief treatise of the concept of criminal career and the relation between the use of drugs and criminal behaviour.

Trávníčková, I. - Zeman, P.

Die Täter der Drogenkriminalität aus der Perspektive ihrer kriminellen Karriere

ZUSAMMENFASSUNG

Der Artikel fasst die Hauptergebnisse einer Untersuchung über die kriminelle Karriere von Tätern - Bürgern der Tschechischen Republik - zusammen, die in den Jahren 2002 bzw. 2003 wegen der Straftaten unerlaubte Produktion und Haltung von Betäubungsmitteln und psychotropen Stoffen und Giften nach § 187 und § 187a des Strafgesetzes Nr. 140/1964 Slg. verurteilt worden sind. Im Rahmen der Untersuchung wurden Angaben aus dem Strafregister zu insgesamt 1.213 Verurteilten analysiert. Beide Tätergruppen wurden gesondert untersucht, und im Rahmen einer statistischen Analyse wurde auch ein Vergleich der beiden Komplexe vorgenommen, dessen

Ergebnisse zeigen, dass vom Gesichtspunkt des Verlaufs und der Struktur der kriminellen Karriere zwischen den Tätern einer Straftat nach § 187 Strafgesetz und den Tätern einer Straftat nach § 187a Strafgesetz keine grundsätzlichen Unterschiede bestehen. Der Artikel enthält ebenfalls eine kurze Abhandlung über das Konzept krimineller Karriere sowie den Zusammenhang zwischen Drogenkonsum und kriminellem Verhalten.